

UNESCO Chair on
Climate Diplomacy,
National and Kapodistrian
University of Athens, Greece

Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής

Δεκέμβριος 2020

Η χρονιά που πέρασε αποτέλεσε αναμφισβήτητα μια μεγάλη πρόκληση για όλους μας. Η νέα μας καθημερινότητα με τα μέτρα για την ανάσχεση της πανδημίας ήταν αναπόφευκτο να επηρεάσει και τον ακαδημαϊκό χώρο. Αναγκαστήκαμε να προσαρμοστούμε πολύ γρήγορα σ' έναν νέο τρόπο επικοινωνίας, εργασίας και δημιουργίας. Το ίδιο συνέβη και με τη λειτουργία του Εργαστηρίου μας, του οποίου πολλές δραστηριότητες αναβλήθηκαν, ορισμένες επ' αόριστον. Παρ' όλα αυτά, ενάντια στην αδράνεια που θα μπορούσε να επικρατήσει, η ερευνητική μας ομάδα συνέχισε να εργάζεται με πολλή όρεξη ώστε να πραγματώνονται οι στόχοι του Εργαστηρίου μας, στο πλαίσιο της νέας κανονικότητας.

Από το 2019, το Εργαστήριο φιλοξενεί την Έδρα UNESCO για την Κλιματική Διπλωματία και το τριετές ευρωπαϊκό πρόγραμμα Jean Monnet Module για την Ευρωπαϊκή Κλιματική Διπλωματία. Στόχος και των δύο προγραμμάτων είναι η *έρευνα*, η *εκπαίδευση*, η *διάδοση της παραγόμενης γνώσης και η ευαισθητοποίηση σε ζητήματα κλιματικής αλλαγής* καθώς και η *διασύνδεση μεταξύ επιστημόνων, υπευθύνων χάραξης πολιτικής και της κοινωνίας*.

Οι περισσότερες δράσεις του Εργαστηρίου αποσκοπούν στο να ανταποκριθούν στους παραπάνω στόχους. Έχουν ήδη τεθεί οι βάσεις για τη συνεργασία μεταξύ επιστημόνων και υπευθύνων χάραξης πολιτικής με τη διοργάνωση διεθνών συνεδρίων και σεμιναρίων. Ο σκοπός είναι, μόλις το επιτρέψουν οι συνθήκες, να συνεχιστεί αυτή η δράση με μελετημένη προετοιμασία και νέα ώθηση.

Όσον αφορά στην εκπαίδευση, τη διάδοση γνώσης και την ευαισθητοποίηση για ζητήματα κλιματικής αλλαγής, μέσα στο 2020, στο πλαίσιο της «παραδοσιακής» πια δράσης να διοργανώνει προσομοιώσεις διεθνών θεσμών, το Εργαστήριο οργάνωσε την 1^η προσομοίωση της Διάσκευσης των Συμβαλλομένων Μερών της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (CoP UNFCCC). Η δράση πραγματοποιήθηκε εκ του σύνεγγυς τον Ιανουάριο του 2020. Η προσομοίωση ευρωπαϊκών οργάνων με θέμα τη νέα Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αναβλήθηκε και θα πραγματοποιηθεί εντός του 2021 διαδικτυακά, σε συνδυασμό με τη 2^η προσομοίωση της CoP UNFCCC, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες να γνωρίσουν και την αλληλεπίδραση του ευρωπαϊκού και του διεθνούς επιπέδου διαπραγματεύσεων.

Επιπλέον, τον Απρίλιο του 2020 διοργανώθηκαν διαδικτυακά σεμινάρια για καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με θέμα την Ευρωπαϊκή πολιτική για το κλίμα. Τα σεμινάρια είχαν μεγάλη επιτυχία και μας ώθησαν στο να τα επαναλάβουμε τουλάχιστον μια φορά το χρόνο το επόμενο διάστημα.

Παράλληλα, και εκτός αρχικού προγραμματισμού, στο πλαίσιο της Ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, φέτος διοργανώθηκε το **Athens Council of Europe Simulation**, το οποίο πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά και συμμετείχαν φοιτητές από 47 κράτη-μέλη του Συμβουλίου. Το θέμα της εικονικής διαπραγμάτευσης ήταν *Ο ρόλος της Εκπαίδευσης στην προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την Κλιματική Αλλαγή*, ενώ τα αποτελέσματά της είχα την τιμή να παρουσιάσω στην πραγματική Σύνοδο των Υπουργών Παιδείας του Συμβουλίου της Ευρώπης που πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά στις 29 Οκτωβρίου.

Πέραν από τα παραπάνω, τον Μάιο, το Εργαστήριο διοργάνωσε ανοιχτή διαδικτυακή συζήτηση για τα 75 χρόνια των Ηνωμένων Εθνών. Στη συζήτηση, την οποία συντόνισα ως Διευθύντρια, συμμετείχαν ο Διευθυντής του United Nations Academic Impact, Ramu Damodaran, ο εκπρόσωπος του United Nations Regional Office for Greece and Cyprus, Δημήτρης Φατούρος και ο εκτελεστικός διευθυντής του FOGGS και επί χρόνια στέλεχος των Ην. Εθνών, Γιώργος Κωστάκος. Επιπλέον, η ετήσια διάλεξη του Εργαστηρίου που αναβλήθηκε τον περασμένο Μάρτιο, έλαβε χώρα τον Νοέμβριο, με ομιλητή τον Καθηγητή Φυσικής του ΕΚΠΑ και μέλος του Subsidiary Body for Implementation (SBI) of the United Nations Convention on Climate Change, Κώστα Καρτάλη.

Το σύνολο των παραπάνω δράσεων υποστηρίχθηκε για ακόμη μία χρονιά από την εργασία των μελών της Ερευνητικής Ομάδας του Εργαστηρίου.

Οι υποψήφιοι διδάκτορες – μέλη της ομάδας, υπό την επίβλεψή μου πραγματοποιούν έρευνα πάνω σε διαφορετικές πτυχές της διεθνούς και ευρωπαϊκής πολιτικής και διπλωματίας για την αντιμετώπιση της αλλαγής του κλίματος. Παράλληλα, αναζητούμε χρηματοδοτικούς πόρους μέσω της κατάθεσης ερευνητικών προτάσεων σε σειρά ιδρυμάτων. Το έργο αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο, καθώς η Ομάδα μας είναι πολύ μικρή (λόγω της έλλειψης πόρων) και η προετοιμασία των προτάσεων είναι μια χρονοβόρα διαδικασία, που δεν επιφέρει άμεσα αποτελέσματα – πόσο μάλλον με τις καθυστερήσεις που παρατηρούνται λόγω της πανδημίας. Ο σκοπός –και η ελπίδα– είναι η Ομάδα μας να μεγαλώσει και να ενδυναμωθεί η ερευνητική δραστηριότητα του Εργαστηρίου. Είναι σημαντικό να αναφερθεί, ότι σε αυτές τις συνθήκες, έχει γίνει σημαντική πρόοδος στα δύο μικρής έκτασης ερευνητικά προγράμματα που τρέχει το Εργαστήριο από το 2016 και το 2017 αντίστοιχα, σχετικά με την παρακολούθηση της διεθνούς και ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής πρακτικής και του Παρατηρητηρίου για την Κλιματική Αλλαγή στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Μέσα στο 2021, θα δημοσιευτούν τα ερευνητικά ευρήματα εν είδει βάσεων δεδομένων.

Τέλος, μέσα στο 2020, το Εργαστήριο, σε συνεργασία με το ΕΛΙΑΜΕΠ και το FOGGS ανέλαβε μια νέα έρευνα που αφορούσε την εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης στην Ελλάδα, η οποία απασχόλησε δέκα προπτυχιακούς φοιτητές σε πρακτική άσκηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν σε κείμενο πολιτικής του ΕΛΙΑΜΕΠ και έδωσαν ώθηση στην επικέντρωση της έρευνας της δίκαιης μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή στη

χώρα μας. Το Εργαστήριο μαζί με το ΕΛΙΑΜΕΠ και το FOGGS δημιούργησαν το Ελληνικό Φόρουμ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΕΛΦΟΒΑ), μια πρωτοβουλία για την προώθηση των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ μέσα από συστηματικό διάλογο. Το ΕΛΦΟΒΑ οργάνωσε το πρώτο webinar στις 7 Ιουλίου 2020, το οποίο είχα την τιμή να συντονίσω.

Ακολουθεί συνοπτικός πίνακας με τις δραστηριότητες των μελών της Ομάδας του Εργαστηρίου, η οποία δεν σταμάτησε να εργάζεται ούτε στιγμή και την ευχαριστώ θερμά.

Εύχομαι το 2021 να ξεκινήσει για όλες και όλους με υγεία και ψυχική ηρεμία. Η δημιουργικότητα, η ερευνητική δραστηριότητα και επίτευξη των στόχων μας, θα ακολουθήσουν.

Θερμές ευχές για μια καλή και δημιουργική νέα χρονιά,

Εμμανουέλα Δούση

Διευθύντρια του Εργαστηρίου

Εμμανουέλα Δούση

Δημοσιεύσεις

- Δούση Ε (2020) “Παγκόσμια Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση: Παλαιές και Νέες Προκλήσεις”. Στο Γκόφας Α, Ευαγγελόπουλος Γ, Κοππά Μ (επιμ.) *Ένας Αιώνας Διεθνών Σχέσεων 1919-2019* (Αθήνα: Πεδίο), σελ. 441-448.
- Doussis E (2020) « Vers un pacte mondial pour l’environnement: réflexions sur l’efficacité du droit international de l’environnement ». In Boisson De Chazournes L, Doussis E, Andreone G & Zervaki A (eds.) *Enjeux et perspectives: Droit international, droit de la mer, droits de l’homme - Liber amicorum en l’honneur de la professeure Haritini Dipla* (Paris: Editions Pedone).
- Δούση Ε (2020) *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής* (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη).
- Δούση Ε (2020) Δίκαιη Μετάβαση: Από τη Θεωρία στην Πράξη, διαΝΕΟσις, Αύγουστος 2020.
- Doussis E (2020) La compétence externe de l’UE dans le domaine de l’environnement : Enjeux et perspectives. Jean Monnet Working Papers on EU Multilateral Diplomacy #9.
- Doussis E (2018, published in 2020) “Marie-Claire Cordonier Segger and Judge C.G. Weeramantry, eds., Sustainable Development Principles in the Decisions of International Courts and Tribunals 1992–2012 (London: Routledge, 2017), 883 pages”, *Yearbook of International Environmental Law*, vol. 29, pp. 517-519. [book review]
- Δούση Ε (2019) “Η εξωτερική δράση για το περιβάλλον και το παράδειγμα της κλιματικής αλλαγής”. Στο Μπλαβούκος Σ,

	<p>Μπουραντώνης Δ, Τσάκωνας Π (επιμ.) <i>Εξωτερικές Σχέσεις της ΕΕ</i> (Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης), σελ. 303-320.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doussis E (2019) « Nuances de gris: les conditionnalités du FMI et les droits de l’homme ». In Titi C. (ed.) <i>Droits de l’homme et droit international économique</i> (Brussels: Bruylant), pp. 341-362. • Doussis E (2017, published in 2019) “Does International Environmental Law Matter in Sustainable Development?”. <i>Yearbook of International Environmental Law</i>, vol. 28, pp. 3-14. <p><i>Συμμετοχή σε συνέδρια</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • “The role of education in protecting cultural heritage from climate change” (with Dr A. Zervaki) at the online conference <u>Preserving the Future: New approaches to Heritage Management and Environmental Protection</u>, 16 November 2020. • Paper presentation titled “Do multilateral environmental agreements contribute to SDGs? An assessment of effectiveness through legal indicators” (with Dr I. Espa) at the <u>International SDG Research Symposium: Global Goals 2020</u>, 9-11 June 2020, Utrecht University (virtually). • “Climate Change and Forced Migration”, lecture at the Harvard Kennedy School, 9 October 2020. • “Protecting Cultural Heritage from Climate Change: the Institutional Framework” at the International Conference on Cultural Heritage and Climate Change organized by the Hellenic Ministry of Culture and Sports, 6 November 2020. • “The role of International Law in Sustainable Resources Management: International Courts and Tribunals” at the International Law Association Conference, 5 December 2020, hosted by the Japan branch in Kyoto (virtually).
<p>Αντωνία Ζερβάκη</p> 	<p><i>Δημοσιεύσεις</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zervaki A (2020) “International law and international relations ‘dual agenda’: Is it still working?” In Boisson De Chazournes L, Doussis E, Andreone G & Zervaki A (eds.) <i>Enjeux et perspectives: Droit international, droit de la mer, droits de l’homme - Liber amicorum en l’honneur de la professeure Haritini Dipla</i> (Paris: Editions Pedone), pp. 533-561. • Zervaki A (2019) “The Ecosystem Approach and Public Engagement in Ocean Governance: The Case of Maritime Spatial Planning”. In D. Langlet and R. Rayfuse (eds.) <i>The ecosystem approach in ocean planning and governance. Perspectives from Europe and beyond</i> (Leiden: Brill/Nijhoff), pp. 223-255. <p><i>Συμμετοχή σε συνέδρια</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • “The role of education in protecting cultural heritage from climate

	<p>change” (with Prof. E. Doussis) at the online conference <u>Preserving the Future: New approaches to Heritage Management and Environmental Protection</u>, 16 November 2020.</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Cultural Multilateralism and Sustainable Development Goals: Mission (im)possible?” (εισήγηση μετά από κρίση), Διεθνές Συνέδριο, <i>UN @ 75: The Future of Partnership and Multilateralism</i>, Annual Meeting, Academic Council on the United Nations System (ACUNS), (25-27 June 2020). • “International Peace and Security and Cultural governance: the way forward” (εισήγηση μετά από πρόσκληση), Διεθνές Συνέδριο, <i>Greece-China relations and the Belt and Road Initiative</i>, Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδη-Κινεζική Ακαδημία Κοινωνικών Επιστημών (CASS) (Πειραιάς, 8 Νοεμβρίου 2019). • “Cultural heritage and the UN cycle of peace”, Διεθνές Συνέδριο, <i>Protection of Cultural Heritage, the role of UNESCO and the EU</i>, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας/Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Θεσσαλονίκη, 15 Μαρτίου 2019). • «Θαλάσσια χωροταξία στην ΕΕ: η διασυνοριακή διάσταση», εισήγηση στο σεμινάριο με τίτλο <i>Η Διαχείριση των Εξωτερικών Συνόρων της ΕΕ στην Ανατολική Μεσόγειο</i>, Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet - Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Αθήνα, 3 Ιουλίου 2020/18 Φεβρουαρίου 2019). <p><i>Διαλέξεις</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • “Education, Cultural Heritage and Climate Change in the Council of Europe Agenda: an Introduction” προπαρασκευαστική διάλεξη στο πλαίσιο της προσομοίωσης <i>Athens Council of Europe Simulation</i> (Αθήνα, 23 Σεπτεμβρίου 2020). • “International climate institutional framework and negotiating strategies”, προπαρασκευαστική διάλεξη του <i>Athens CoP Simulation</i>, Jean Monnet Module “European Climate Diplomacy” στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος Erasmus+ (Αθήνα, 23 Δεκεμβρίου 2019).
<p>Λυδία Αβράμη</p> 	<p><i>Δημοσιεύσεις</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Αβράμη Λ. (2019) «Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής για την κλιματική αλλαγή στην Ελλάδα της κρίσης: Περιβαλλοντική φορολογία και ενεργειακή φτώχεια», <i>Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης</i>, 45: 154-201. • Αβράμη Λ. (2019) «Κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανισότητες στα ευρωπαϊκά κράτη την περίοδο της οικονομικής κρίσης: Μια εμπειρική συγκριτική ανάλυση», <i>Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών</i>, 152: 3-44. • Stathopoulou T., Avrami L., Kostaki A., Cavounidis J. & Eikemo T.A. (2019) «Safety, Health and Trauma among newly arrived refugees in Greece», <i>Journal of Refugee Studies</i>, DOI:

	<p>10.1093/jrs/fez034.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avrami L. & Sprinz D. (2019) «Measuring and explaining the EU's Effect on National Climate Performance», <i>Environmental Politics</i>», <i>Environmental Politics</i> 28(5): 822-846.
<p>Γιώργος Δικαίος</p> 	<p><i>Δημοσιεύσεις</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dikaios G (2020) «The Tangible Aspects of 'Normative Power Europe': Exporting EU Climate Regulation to the IMO» <i>Jean Monnet Working Papers on EU Multilateral Diplomacy</i> #10. • Δικαίος Γ (2020) Διεθνής συνεργασία και "αόρατοι εχθροί". <i>The Books' Journal</i>, <u>τεύχος 108</u>, σελ. 56-57. <p><i>Συμμετοχή σε συνέδρια</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 'International implementation of EU climate norms: The cases of the ICAO and the IMO' στο <u>UACES Virtual Conference</u>, 7-11 Σεπτεμβρίου 2020. • 'International implementation of EU climate norms' στο <u>1ο Συνέδριο του UACES Research Network για τον ρόλο της Ευρώπης στις παγκόσμιες προκλήσεις σχετικά με την κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη</u>, Chester, Ην. Βασίλειο, 15-16 Ιουνίου 2020 (διαδικτυακά). • 'Greek Politicians as Policy Entrepreneurs in a Two-Level Game' (with Dr V. Tsagkroni) στο <u>14ο Ετήσιο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Πολιτική Έρευνα (ECPR)</u>, 24-28 Αυγούστου 2020 (διαδικτυακά).
<p>Όθων Καμινιάρης</p> 	<p><i>Δημοσιεύσεις</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Καμινιάρης-Κοντόσταυλος ΟΑ (2020) «Χαρτογραφώντας την εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης στην Ελλάδα: Στόχος 7 Φθηνή και Καθαρή Ενέργεια» <i>ΕΛΙΑΜΕΠ Policy Paper</i> #33. <p><i>Συμμετοχή σε συνέδρια</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 'The Europeanization of the Eastern Partnership countries as a potential criterion for EU membership: the case of climate change' at the web Conference <i>The Future of EU Enlargement and Partnership Policies: EU Actorness in South-Eastern Europe and the Eastern Neighbourhood</i>, 15-16/10/2020. • PhD presentation στο 8th ENP PhD Summer School organised by the European Neighbourhood Policy Chair at the College of Europe in Natolin με θέμα In search of a new rationale: The EU and the European Neighbourhood Policy in a post-Brexit order, 29/6-3/7/2020 (διαδικτυακά).